

QUÁ TRÌNH HÌNH THÀNH VÀ PHÁT TRIỂN ASEAN

I. SỰ HÌNH THÀNH CỦA ASEAN:

▪ Hiệp hội các quốc gia Đông Nam Á (ASEAN) được thành lập ngày 8/8/1967 sau khi Bộ trưởng Ngoại giao các nước In-đô-nê-xia, Malaixia, Phi-líp-pin, Xin-ga-po và Thái Lan ký bản Tuyên bố ASEAN (Tuyên bố Băng-cốc). Ngày 8/1/1984, Brunây Đaruxalam được kết nạp vào ASEAN, nâng số thành viên của Hiệp hội lên thành sáu nước. Việt Nam gia nhập ASEAN ngày 28/7/1995 tại Hội nghị Bộ trưởng Ngoại giao ASEAN lần thứ 28 tổ chức tại Brunây Đaruxalam, đưa tổng số thành viên của ASEAN lên thành bảy nước. Tháng 7/1997, Lào và Mianma trở thành thành viên thứ tám và thứ chín của Hiệp hội. Căm-pu-chia gia nhập ASEAN tháng 4/1999, hiện thực hóa ý tưởng thành lập một Hiệp hội bao gồm tất cả các quốc gia Đông Nam Á.

II. CÁC MỐC QUAN TRỌNG TRONG QUÁ TRÌNH PHÁT TRIỂN CỦA ASEAN:

▪ Ngày 8/8/1967: Hiệp hội các quốc gia Đông Nam Á (ASEAN) được thành lập trên cơ sở Tuyên bố Băng-cốc với mục tiêu là tăng cường hợp tác kinh tế, văn hoá-xã hội giữa các nước thành viên, tạo điều kiện cho các nước hội nhập sâu hơn với khu vực và thế giới.

▪ Năm 1971: ASEAN ra Tuyên bố về Khu vực Hòa bình, Tự do và Trung lập (ZOPFAN), nhấn mạnh quyết tâm của các nước ASEAN trong việc đảm bảo việc công nhận và tôn trọng Đông Nam Á là một khu vực hòa bình, tự do và trung lập, không có sự can thiệp dưới bất kỳ hình thức và phương cách nào của các nước ngoài khu vực. Theo đó, các quốc gia Đông Nam Á cũng cam kết phối hợp nỗ lực mở rộng các lĩnh vực hợp tác để góp phần tăng cường sức mạnh, tình đoàn kết và mối quan hệ gắn bó hơn nữa.

▪ Năm 1976: Hiệp ước Thân thiện và Hợp tác ở Đông Nam Á (TAC) và Tuyên bố về sự Hòa hợp ASEAN. Mong muốn thúc đẩy hòa bình và ổn định khu vực thông qua việc tôn trọng công lý và luật pháp và nâng cao khả năng tự cường khu vực của các nước ASEAN tiếp tục được thể hiện trong Hiệp ước về Thân thiện và Hợp tác ở Đông Nam Á (TAC), được các Nhà lãnh đạo ký thông qua ngày 24/2/1976 tại Bali, In-đô-nê-xia nhân dịp Hội nghị Cấp cao ASEAN lần thứ nhất. Hiệp ước gồm 5 chương, 20 điều, nêu mục đích, nguyên tắc, cam kết của các quốc gia thành viên duy trì quan hệ thân thiện, hợp tác và giải quyết hòa bình các tranh chấp. Hiệp định đã đặt nền móng cho việc xây dựng chuẩn mực ứng xử giữa các quốc gia ở khu vực nhằm thúc đẩy nền hòa bình vĩnh viễn, sự thân thiện và hợp tác giữa nhân dân các quốc gia tham gia Hiệp ước. Cùng với quá trình ASEAN mở rộng quan hệ đối ngoại của ASEAN, các Đối tác của ASEAN đã lần lượt tham gia vào Hiệp ước TAC. Do đó, Hiệp ước đã được sửa đổi 3 lần: lần thứ nhất vào ngày 15/12/1987 bằng nghị định thư mở rộng văn kiện cho các quốc gia ngoài Đông Nam Á tham gia vào TAC; lần thứ hai vào ngày 25/7/1998 với nghị định thư quy định sự đồng thuận cần thiết của tất cả các quốc gia thành viên ASEAN để các quốc gia ngoài ASEAN có thể tham gia TAC; và lần thứ ba vào ngày 23/7/2010 bằng nghị định thư cho phép các tổ chức quốc tế/khu

vực, trong đó có EU, tham gia TAC. Cùng với việc ký kết TAC, tại Hội nghị Cấp cao ASEAN lần thứ nhất, các nước ASEAN cũng ra Tuyên bố về sự Hòa hợp ASEAN (Tuyên bố Bali), khẳng định các nỗ lực thúc đẩy hòa bình, tiến bộ, phồn vinh và phúc lợi của nhân dân các nước thành viên và cam kết mở rộng hợp tác ASEAN trong các lĩnh vực kinh tế, xã hội, văn hóa và chính trị.

- Năm 1992: Hiệp định Khung về tăng cường hợp tác kinh tế ASEAN và thỏa thuận về Khu vực Mậu dịch Tự do ASEAN (AFTA): Trong quá trình hội nhập và phát triển của Hiệp hội, hợp tác kinh tế luôn là một trụ cột quan trọng, mở đầu với việc ký kết “Hiệp định Khung về tăng cường hợp tác kinh tế ASEAN” vào dịp Hội nghị Cấp cao ASEAN lần thứ tư, tổ chức tại Xinh-ga-po từ ngày 27-28/1/1992. Hiệp định đã tạo khuôn khổ căn bản cho hợp tác ASEAN trên sáu lĩnh vực, bao gồm: thương mại và công nghiệp; khoáng sản và năng lượng; tài chính và ngân hàng; lương thực, nông và lâm nghiệp; giao thông vận tải và bưu chính - viễn thông. Nhân dịp này, 5 nước thành viên ban đầu của ASEAN cũng ký thỏa thuận về lập Khu vực Mậu dịch Tự do ASEAN(AFTA), đặt nền tảng quan trọng cho mở rộng hợp tác kinh tế-thương mại và xây dựng Cộng đồng Kinh tế ASEAN (AEC) sau này.

- Năm 1994: Diễn đàn khu vực ASEAN (ARF) được thành lập: Hợp tác về chính trị-an ninh trong ASEAN và giữa ASEAN với các đối tác cũng ngày càng được củng cố và phát triển. Một trong những kết quả tiêu biểu của quá trình này là Diễn đàn Khu vực ASEAN (ARF) được khởi xướng và đi vào hoạt động từ tháng 7/1994, với sự tham gia của 18 nước trong và ngoài khu vực (bao gồm 6 nước thành viên ASEAN, Mỹ, Nhật, Trung Quốc, Nga, Canada, Liên minh châu Âu, Ôxtrâyli-a, Niu Dilân, Việt Nam, Lào, Hàn Quốc và Papua Niu Ghinê). Đến nay ARF đã trở thành một diễn đàn an ninh thường niên và là một cơ chế quan trọng cho hợp tác chính trị-an ninh ở Đông Á, với 27 thành viên, gồm toàn bộ 10 Quốc gia Thành viên ASEAN, 10 bên đối thoại của ASEAN (Mỹ, Nhật, Trung Quốc, Nga, Ấn Độ, Hàn Quốc, Ô-xtrây-li-a, Niu Di-lân, Ca-na-đa, Liên minh Châu Âu) và các nước Papua Niu Ghi-nê, Mông Cổ, Bắc Triều Tiên, Pa-kix-tan, Băng-la-đét, Xri-lan-ka, Timo-Létxtê.

- Năm 1995 ký kết Hiệp ước về khu vực Đông Nam Á không vũ khí hạt nhân (SEANWFZ): Một trong những thành tố cơ bản của Tuyên bố Cua-la Lăm-pơ năm 1971 là ý tưởng thiết lập khu vực Đông Nam Á không có vũ khí hạt nhân. Tuy nhiên, do những khó khăn nội bộ của các nước thành viên cũng như bối cảnh chính trị của khu vực, đề xuất chính thức của ý tưởng này chỉ được đưa ra vào giữa những năm 1980. Sau 10 năm đàm phán, Hiệp ước về Khu vực Đông Nam Á không có Vũ khí Hạt nhân được chính thức ký tại Băng-cốc ngày 15/12/1995, nhân dịp Hội nghị Cấp cao ASEAN lần thứ năm. Theo đó, các bên tham gia Hiệp ước không được phát triển, sản xuất, tìm cách sở hữu, kiểm soát hoặc lắp đặt vũ khí hạt nhân; không cung cấp nguồn hoặc các vật liệu hoặc thiết bị hạt nhân cho các quốc gia không có vũ khí hạt nhân. Hiệp định được đi kèm một Nghị thư mở ngõ cho sự tham gia của các nước sở hữu vũ khí hạt nhân, bao gồm Trung Quốc, Pháp, Nga, Anh và Hoa Kỳ. Hiện nay các nước ASEAN đang tiến hành tham vấn, thúc đẩy 5 quốc gia này tham gia vào Nghị định thư.

- Tháng 12/1997 ASEAN đã thông qua Tầm nhìn ASEAN 2020: nhân kỷ niệm 30 năm ngày thành lập Hiệp hội, Hội nghị cấp cao ASEAN không chính thức lần II (Kua-la Lăm-pơ, Ma-lai-xi-a, tháng 12/1997) đã thông qua văn kiện quan trọng Tầm nhìn ASEAN 2020, nêu định hướng phát triển lớn của ASEAN trong những thập kỷ đầu thế kỷ 21, hướng tới mục tiêu xây dựng một tập hợp hài hòa các dân tộc ở Đông Nam Á, sống trong hòa bình, ổn định và thịnh vượng, gắn kết chặt chẽ với nhau trong mối quan hệ đối tác năng động và một cộng đồng của các xã hội đùm bọc lẫn nhau. Theo đó, Tầm nhìn ASEAN 2020 cũng nêu những mục tiêu cụ thể trong các lĩnh vực chính trị, an ninh, kinh tế, xã hội, văn hoá và quan hệ đối ngoại. Đây là văn bản có ý nghĩa đối với quá trình phát triển của Hiệp hội, đặt nền tảng cho việc hình thành và thực hiện các mục tiêu xây dựng Cộng đồng ASEAN.

- Năm 2002: ASEAN và Trung Quốc ký Tuyên bố về ứng xử của các bên ở Biển Đông (DOC) : Trước những căng thẳng do tranh chấp trên biển Đông giữa một số nước thành viên ASEAN và Trung Quốc, Ngoại trưởng 10 nước ASEAN và Trung Quốc đã tiến hành đàm phán và ký Tuyên bố về Cách Ứng xử của các bên ở biển Đông (DOC) vào ngày 4/11/2002 tại Phnôm Pênh. Tuyên bố nêu cam kết của các bên ký kết giải quyết bằng biện pháp hòa bình các tranh chấp, không sử dụng vũ lực và thông qua đàm phán giữa các bên liên quan. Các bên cũng cam kết kiềm chế, không làm phức tạp thêm tình hình; thực thi các biện pháp xây dựng lòng tin, tổ chức đối thoại và trao đổi quan điểm giữa các quan chức quốc phòng, quân sự của các bên tranh chấp; đồng thời nghiên cứu và tiến hành các hoạt động hợp tác trên các lĩnh vực bảo vệ môi trường biển, nghiên cứu khoa học biển, an toàn hàng hải và thông tin liên lạc, tìm kiếm cứu hộ cứu nạn và phòng chống tội phạm xuyên quốc gia. Các nước ASEAN và Trung Quốc sau đó đã thông qua Quy tắc Hướng dẫn thực thi DOC vào ngày 20/7/2011 tại Bali, In-đô-nê-xi-a, bên lề Hội nghị Bộ trưởng Ngoại giao ASEAN (AMM) lần thứ 44. Quy tắc Hướng dẫn là văn bản tái khẳng định cam kết của các nước ASEAN và Trung Quốc trong việc thực thi đầy đủ và nghiêm túc DOC, thúc đẩy hòa bình, ổn định, an ninh, an toàn hàng hải, hợp tác xây dựng lòng tin và giải quyết các tranh chấp bằng biện pháp hòa bình trên cơ sở luật pháp quốc tế, đặc biệt là Công ước Luật biển của Liên hợp quốc (UNCLOS). Đây là một bước tiến có ý nghĩa đối với quá trình giải quyết các tranh chấp ở biển Đông, tạo điều kiện để các bên tiến hành hợp tác xây dựng lòng tin, hướng tới xây dựng bộ Quy tắc Ứng xử (COC) có tính ràng buộc pháp lý đối với các bên ở biển Đông.

- Năm 2003 Thông qua Tuyên bố về sự hòa hợp ASEAN II: Tại Hội nghị Cấp cao lần thứ 9 (Bali, In-đô-nê-xi-a, tháng 10/2003), ASEAN đã ra Tuyên bố Hòa hợp ASEAN II (hay còn gọi là Tuyên bố Ba-li II), chính thức hóa việc thực hiện ý tưởng về 3 trụ cột của Cộng đồng ASEAN. Tuyên bố khẳng định quyết tâm của các nước ASEAN xây dựng Cộng đồng ASEAN dựa trên ba trụ cột: Cộng đồng An ninh (ASC), Cộng đồng Kinh tế (AEC) và Cộng đồng Văn hoá-Xã hội (ASCC); đồng thời cũng phác thảo những ý tưởng lớn của từng Cộng đồng.

- Năm 2005: Hội nghị Cấp cao Đông Á (EAS) : Một mốc lớn khác trong tiến trình hội nhập và phát triển của ASEAN là Hội nghị Cấp cao Đông Á (EAS) lần thứ nhất, được tổ chức tại Cua-la Lăm-pơ, Ma-lai-xi-a tháng 12/2005, với sự tham gia của nguyên thủ các nước thành viên ASEAN, Ôt-xtrây-li-a, Trung Quốc, Ấn Độ, Nhật

Bản, Hàn Quốc và Niu-Dilân. Tại Hội nghị này, Lãnh đạo các nước đã ký Tuyên bố chung về Cấp cao Đông Á, trong đó đề ra mục tiêu, nguyên tắc, lĩnh vực và các phương thức chính cho hoạt động của EAS. Theo đó, EAS sẽ là diễn đàn của các Lãnh đạo đối thoại về các vấn đề chiến lược nhằm hỗ trợ mục tiêu xây dựng cộng đồng ở khu vực Đông Á; là một tiến trình mở và thu nạp, trong đó ASEAN giữ vai trò chủ đạo; bổ sung và hỗ trợ cho các diễn đàn khu vực khác hiện có, hợp hàng năm do ASEAN chủ trì nhân dịp Cấp cao ASEAN. Lãnh đạo các nước đã nhất trí xác định 5 lĩnh vực hợp tác ưu tiên (trong số gần 20 lĩnh vực được đề cập đến trong thảo luận) gồm năng lượng, tài chính, giáo dục, thiên tai và bệnh dịch. Nhân dịp kỷ niệm 5 năm thành lập EAS, Hội nghị Cấp cao EAS lần thứ 5 (tổ chức ngày 30/10/2010 tại Hà Nội) đã thông qua Tuyên bố Hà Nội kỷ niệm 5 năm thành lập tiến trình EAS, trong đó khẳng định lại các nguyên tắc, mục tiêu, thể thức và các lĩnh vực hợp tác ưu tiên trong EAS. Theo đó, ngoài 5 lĩnh vực ưu tiên, các Lãnh đạo EAS cũng nhất trí mở rộng hợp tác Diễn đàn ra các vấn đề chính trị-an ninh; tiến hành 2 nghiên cứu song song về khả năng thiết lập Khu vực Mậu dịch Tự do Đông Á là CEPEA (Đối tác Kinh tế Toàn Diện Đông Á) và EAFTA (Khu vực Mậu dịch Tự do Đông Á). Hội nghị Cấp cao EAS-5 cũng ra quyết định mời Nga và Mỹ chính thức tham gia Cấp cao Đông Á bắt đầu từ Cấp cao EAS-6 cuối năm 2011 tại Indonesia.

- Tại Hội nghị Cấp cao Đông Á lần thứ 6 (tổ chức ngày 19/11/2011 tại Bali, In-đô-nê-xia), Nga và Mỹ đã tham gia với tư cách Thành viên Chính thức của EAS. Các Lãnh đạo EAS đã ra « Tuyên bố EAS về các Nguyên tắc Quan hệ cùng có lợi. »
- 1/2007: Quyết định đẩy nhanh tiến trình xây dựng Cộng đồng ASEAN và xây dựng Hiến chương ASEAN: Để kịp thích ứng với những chuyển biến nhanh chóng và phức tạp của tình hình quốc tế và khu vực cũng như trên cơ sở những thành tựu của ASEAN trong 40 năm qua, nhất là kết quả thực hiện Chương trình Hành động Viên Chăn (VAP), Lãnh đạo các nước ASEAN tháng 1/2007 đã quyết tâm đẩy nhanh tiến trình liên kết nội khối dựa trên cơ sở pháp lý là Hiến chương ASEAN, nhất trí vì mục tiêu hình thành Cộng đồng ASEAN vào năm 2015 (thay vì vào năm 2020 như thỏa thuận trước đây).
- 11/2007: Hướng tới mục tiêu xây dựng cộng đồng, ASEAN đã nỗ lực xây dựng và Hiến chương ASEAN được ký ngày 20 tháng 11 năm 2007 tại Hội nghị Cấp cao ASEAN lần thứ 13. Hiến chương ra đời, tạo tư cách pháp nhân cho ASEAN là một tổ chức hợp tác khu vực; đồng thời cũng tạo cơ sở pháp lý và khuôn khổ thể chế để gia tăng liên kết và hợp tác ASEAN, giúp xây dựng ASEAN trở thành một tổ chức gắn kết hơn và hoạt động hiệu quả hơn, trước mắt là hỗ trợ mục tiêu hình thành Cộng đồng ASEAN. Sự ràng buộc về pháp lý cùng với sự đổi mới về bộ máy tổ chức và phương thức hoạt động của ASEAN sẽ giúp thực hiện nghiêm túc các thỏa thuận, nâng cao chất lượng và hiệu quả hợp tác, làm cho ASEAN trở thành một thực thể chính trị-kinh tế ngày càng gắn kết hơn.
- Ngày 15/12/2008: Hiến chương ASEAN có hiệu lực.
- Tháng 2/2009: Lộ trình xây dựng Cộng đồng ASEAN được các nhà Lãnh đạo ASEAN thông qua tại Hội nghị Cấp cao ASEAN lần thứ 14 tại Hủa hinh, Thái Lan,

bao gồm các Kế hoạch tổng thể xây dựng các Cộng đồng trụ cột Chính trị-An ninh, Kinh tế và Văn hóa Xã hội ASEAN.

- Kế hoạch công tác về Sáng kiến Liên kết ASEAN giai đoạn II (2009-2015), như một văn kiện kế tục Chương trình Hành động Viên chân (VAP), giúp ASEAN đẩy mạnh các nỗ lực thu hẹp khoảng cách phát triển, gia tăng liên kết khu vực và thực hiện thành công mục tiêu xây dựng Cộng đồng cũng đã được thông qua dịp này.
- Năm 2009: Ủy ban Liên chính phủ ASEAN về Nhân quyền (AICHR) được thành lập.
- Năm 2010: Kế hoạch Tổng thể về Kết nối ASEAN (MPAC): Để hỗ trợ đặc lực cho tiến trình hội nhập và xây dựng Cộng đồng ASEAN, đồng thời đảm bảo vai trò trung tâm của ASEAN trong cấu trúc khu vực năng động đang hình thành, các nước ASEAN đã nhất trí tăng cường kết nối ASEAN và giữa ASEAN với khu vực. Tại Hội nghị Cấp cao ASEAN lần thứ 17 diễn ra vào tháng 12/2010 tại Hà Nội, các Nhà Lãnh đạo ASEAN đã thông qua Kế hoạch Tổng thể về Kết nối ASEAN (MPAC), trong đó đề ra các biện pháp cụ thể thực hiện kết nối ASEAN về hạ tầng, thể chế và người dân. Việc tăng cường kết nối có ý nghĩa quan trọng, hỗ trợ tăng trưởng kinh tế trong ASEAN, tạo thuận lợi cho mạng lưới sản xuất chung, thúc đẩy thương mại nội khối, thu hút đầu tư vào khu vực; đồng thời tăng cường nữa gắn kết về văn hóa và lịch sử giữa các quốc gia thành viên.
- Quyết định mở rộng Hội nghị Cấp cao Đông Á cho Nga và Mỹ tham gia; Quyết định triệu tập Hội nghị Bộ trưởng Quốc phòng ASEAN mở rộng (ADMM+), gồm các BT QF ASEAN và 8 nước đối thoại. Ủy ban Thúc đẩy và Bảo vệ Quyền của Phụ nữ và Trẻ em (ACWC) được thành lập.
- 11/2011 Tuyên bố Bali về Cộng đồng ASEAN trong Cộng đồng ASEAN trong Cộng đồng các Quốc gia Toàn cầu (Tuyên bố Hòa hợp Bali III): Bên cạnh việc dành ưu tiên thực hiện hiệu quả và đúng hạn mục tiêu xây dựng Cộng đồng ASEAN vào năm 2015, các quốc gia thành viên ASEAN cũng chú trọng các nỗ lực nhằm nâng cao vai trò và vị thế của Hiệp hội trên trường quốc tế. Trên cơ sở đó, tại Hội nghị Cấp cao ASEAN lần thứ 19 tổ chức tại Bali, In-đô-nê-xia từ ngày 17-19/11/2011, các Nhà Lãnh đạo ASEAN đã ký thông qua “Tuyên bố Bali về Cộng đồng ASEAN trong Cộng đồng các Quốc gia Toàn cầu”. Tuyên bố khẳng định quyết tâm cũng như cam kết của các nước ASEAN xây dựng lập trường, quan điểm chung trong việc hợp tác ứng phó với các vấn đề toàn cầu; nâng cao vai trò và tiếng nói của ASEAN tại các cơ chế quốc tế như Liên hợp quốc (UN), Tổ chức Thương mại Thế giới (WTO), Diễn đàn Hợp tác Kinh tế Châu Á-Thái Bình Dương (APEC)... qua đó đóng góp tích cực hơn vào các nỗ lực chung nhằm duy trì môi trường hòa bình, ổn định cho phát triển trong khu vực cũng như trên thế giới.

Nguồn: <http://asean.mofa.gov.vn/vi> (trang thông tin về ASEAN của Bộ Ngoại giao)